

Max Weber

sociolog moderního světa

PhDr. Petr Hampl, Ph.D.
Praha 22. března 2025

Jungmannova
národní akademie

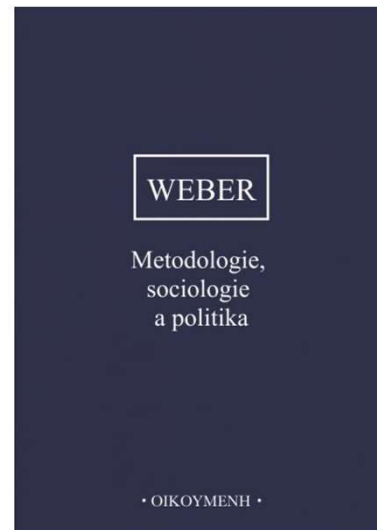
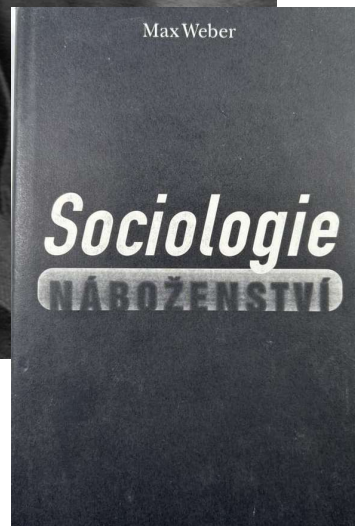
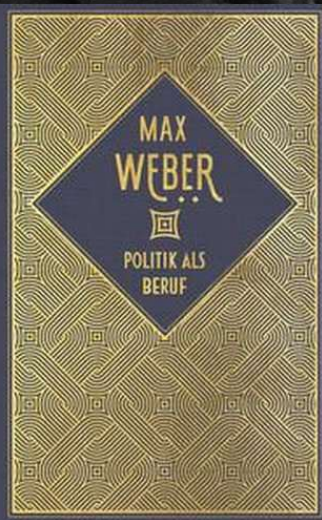
www.junaak.cz

Narozen 1864

Max Weber
Protestantská
etika a duch
kapitalismu

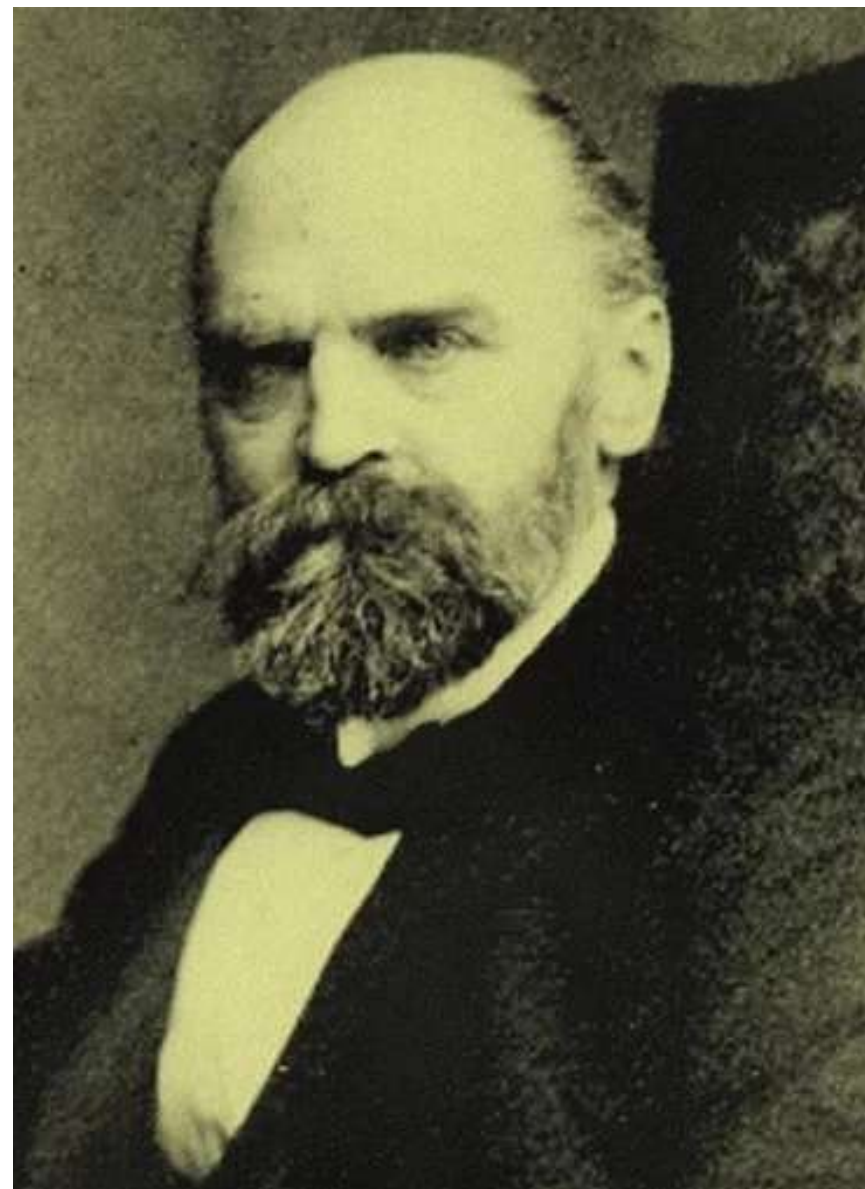

Modernita (Starkova definice)

- › Věda
- › Technologie
- › Životní úroveň
- › Morální cítění
- › Umění a životní styl

Tönnies a Durkheim

- › Pospolitost
a společnost
- › Mechanická
a organická
solidarita

Život a politické názory

- › Syn poslance
- › Studium práv, ekonom
- › Univerzity, spolky, redakce
- › Národní liberál
- › Blízko k liberální teologii
- › Ambivalentní vztah k marxismu
- › Dobový rasismus

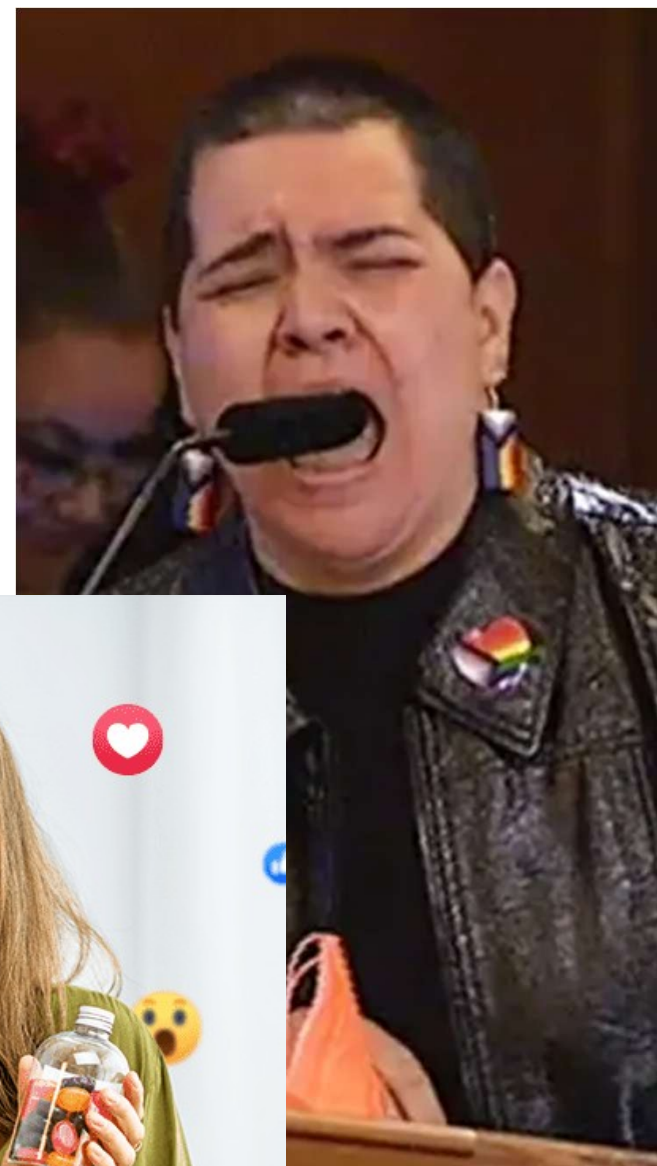
Jaká má být sociální věda

- › Nehodnotící
- › Chápající
- › Popisná

Jungmannova
národní akademie

Ideální typ

Teorie moci (panství)

- › **Racionální** (legální, problém s chybami)
- › **Tradiční** (osobní věrnost, problém s ekonomickým zájmem)
- › **Charismatické** (revoluční, křehké)

Byrokracie

- › Obecná neosobní pravidla
 - › Písemné záznamy
 - › Jasně stanovené pravomoci
 - › Oddělení soukromého a veřejného
 - › Odborné školení personálu
- (neodvratná byrokratizace všeho)

Odkouzlení světa

- › Vše se dá popsat racionálně
- › Byrokratizace
- › Kalkulovatelnost
- › Ovládnutí přírody
- › Sekularizace (náboženství do soukromí)
- › Souvisí s protestantismem a kapitalismem

Protestantská etika a kapitalismus

- › Jak vysvětlit, že v kalvinistických zemích se kapitalismus prosadil více?
- › Polemika s Marxem i s duchovními koncepcemi
- › Kalvín – puritáni – predestinace

Jednání

- › Tradiční
- › Afektivní
- › Hodnotově racionální
- › Účelově racionální

Vždy je vedeno představou legitimního řádu!

Náboženství

- › „hospodářská etika“ různých náboženství
- › Srovnávání konfuciánství (!), hinduismus, budhismus, islámu, různých forem křesťanství, židovství...
- › Teodicea (obecně hledání společných prvků)
- › Míra racionálnosti etiky

Stratifikace

- › Třída (dělnictvo, vlastníci továren, maloburžoazie, nevlastnická inteligence)
- › Stav
- › Strana

Jungmannova
národní akademie

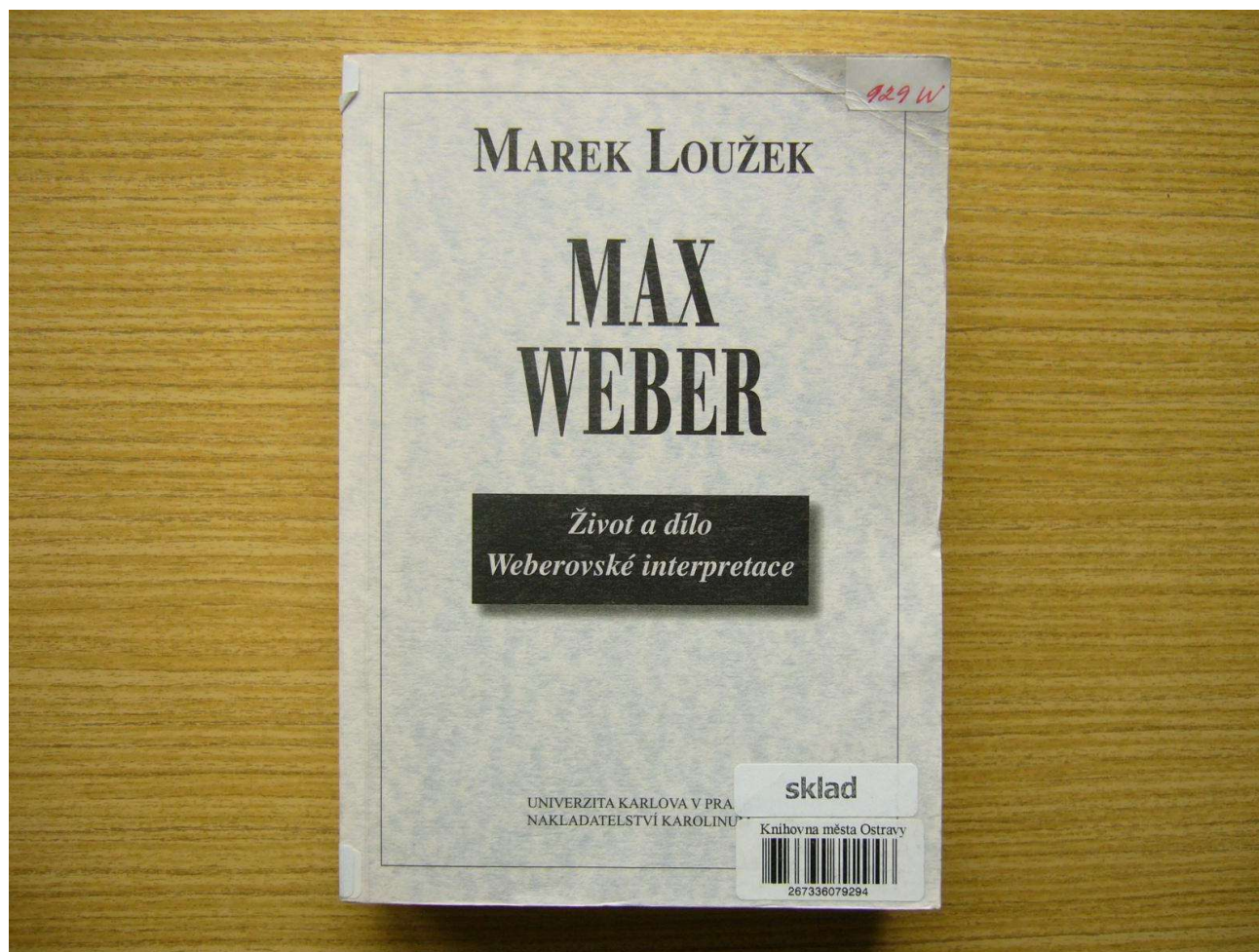
Politika jako povolání

- › Přednáška z roku 1919
- › Politika: snaha ovlivnit mocenská rozhodnutí uvnitř státu nebo vně
- › Typy panství
- › Každý typ panství vyžaduje stálý aparát
- › Život pro politiku /život z politiky
- › Součástí politického života i novináři
- › Vznik politických stran
- › Plebiscitní diktátor versus aparáty

Hlavní (nejzajímavější?) díla

- › Protestantská etika a duch kapitalismu
- › Hospodářství a společnost
- › Sociologie náboženství
- › Národní stát a hospodářská politika
- › Sociální příčiny zániku antické kultury
- › Situace zemědělských dělníků ve východolabském Německu

Jak Weberovi rozumět?

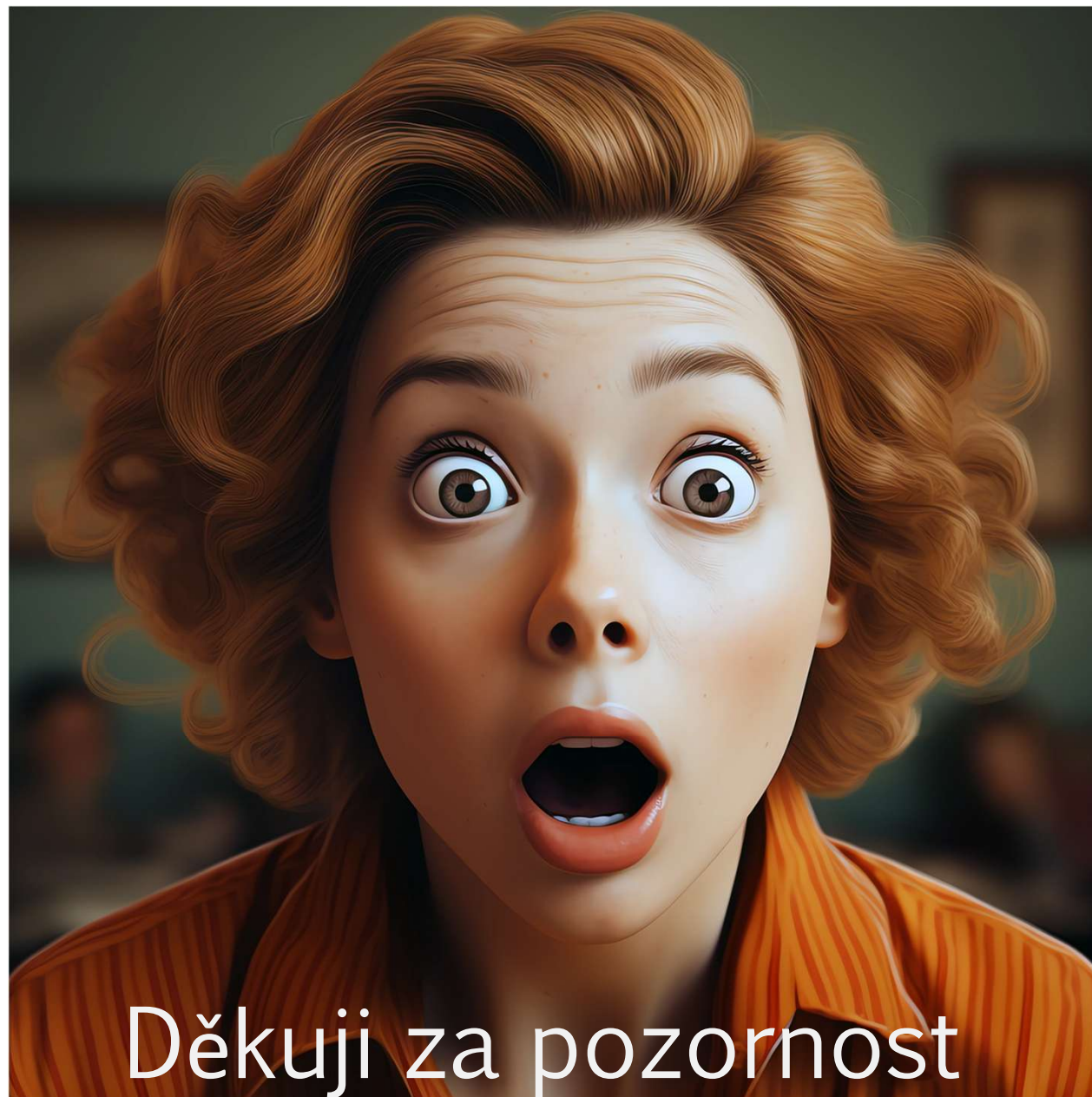
Jungmannova
národní akademie

Shrnutí

- › Pojmy a metodické zásady, které dosud ovlivňují sociologické myšlení
- › Mentalita Belle Époque
- › Vytváření typologií
- › Racionalita

Jungmannova
národní akademie

Děkuji za pozornost

Jungmannova
národní akademie

MOCENSKÁ AUTORITA A LEGITIMITA

I. Panství

Definice

(W. u. G, str. 122)

Panstvím rozumíme předpoklad, že příslušné osoby uposlechnou rozkazu jistého obsahu.*

Moc, panství a formy přechodné

(W. u. G, str. 541–544)

Autorita moci, ovládání, panství nad lidmi, pokud chápeme ten pojem v obecném smyslu a nemyslíme určitou konkrétní podobu jevu, je jedním z nejvýznamnějších prvků ve společenské činnosti.

Každé společenské jednání sice nemá autoritativní strukturu a není vládnutím. Ve většině oborů společenského jednání však hraje autoritativní moc velmi značnou úlohu. A to i tam, kde by to člověka ani nenapadlo. Tak např. i v užívání jazyka. Vždyť k vytvoření velkých jednotných literárně jazykových společenství přispěl velice často rozhodujícím podílem autoritativní příkaz vládnoucí moci, jímž se nějaký

* Důležitý Weberův termín (Herrschaft – panství) zní v dnešní běžné češtině archaičtěji a mnohoznačněji než v němčině, označuje však sociologům takový sociálně psychologický vztah a zdroj poslušnosti, kterému lze říkat mezinárodním termínem dominace, v některých souvislostech ho vystihneme i výrazem autorita. Panství v tomto smyslu působí a ovládá jednání lidí jako psychologický motiv a přímo metafyzický imperativ v nejrůznějších oblastech společenského života. Texty, které jsme do naší knížky vybrali, se zabývají formami panství politického, zde jde tedy o mocenskou autoritu (Weber občas tohoto termínu alternativně užívá) ve vztahu k politické vládě respektive politické moci v obecném smyslu.

Jungmannova
národní akademie

dialekt povýšil na úřední jazyk. Viz Německo a země užívající spisovnou němčinu. A stejně často byla toutéž cestou s definitivní platností při politickém odloučení ustavena závazná diferenciací jazyků: jazyková odluka Holandska od Německa. Navíc vládní moc disponuje školou, stereotypizuje tím nejzávažnějším způsobem oficiální vyučovací řeč a zajišťuje jí převahu.

Všechny oblasti života bez výjimky jsou hluboce ovlivňovány mocenským útvarem. V přechýlených případech právě jen panství a forma vlády způsobuje, že z amorfního sociálního jednání povstane racionální zespolčenšťování lidských skupin. A i tehdy, kdy tomu tak není, struktura panství a její rozvíjení vždy formuje aktivitu společenství a teprve ona ji jednoznačně zaměřuje k nějakému „cíli“. Existence „panství“ hraje rozhodující roli zejména právě v ekonomicky nejvýznamnějších útvarech minulosti i přítomnosti, v panském velkostatku i v kapitalistickém velkopodniku.

Předem řekněme, že panství je zvláštní případ řídicí moci.

Tak jako při jiných formách řízení, nebývá ani při autoritě panství výhradním nebo nutným cílem jejich držitelů sledovat zájmy čistě ekonomické, vydatně se její pomocí zásobit hmotnými statky. Rozhodně však dispozice hospodářskými statky čili ekonomická moc je častým, mnohdy i plánovitě zamýšleným výtěžkem takové autoritativní moci. Zrovna tak často je i nejúčinnějším prostředkem k panství. Ovšem, jak hned ukážeme, každé mocenské postavení v ekonomice se neprojevuje jako panství v našem smyslu. A každé panování se zase nezakládá a neopírá na mocenských prostředcích hospodářských. Určitě se to však při daleko nejčastějších formách panství, a právě při těch nejdůležitějších, nějakým způsobem děje. Někdy do té míry, že způsob užívání ekonomických prostředků k udržování autority ovlivňuje strukturu panství rozhodným způsobem. Velká většina hospodářských

společností, a to právě těch nejvýznamnějších a nejmodernějších, má mocenskou strukturu, jakou se vyznačuje panství. A konečně každá taková struktura moci, i když není jednoznačně spjata s určitými formami hospodářství, přece v sobě obsahuje moment hospodářsky vysoce relevantní a je také nějak ekonomicky podmíněna.

My se zde snažíme stanovit vztah mezi formami hospodářství a formami panství zatím co nejobecněji, ne konkrétně, spíš poněkud neurčitě. Musíme tedy blíže určit, co rozumíme „panstvím“ a do jakého poměru je klademe k obecnějšímu pojmu „moci“.

Kdyby panství znamenalo zcela obecně moc, tedy možnost vnucovat vůli jiným, pak by mohlo mít nejprotichůdnější formy. Pak bychom sem mohli zahrnovat, jak se to někdy dělá, všechny nároky, které přiznává zákon jedném občanům vůči druhým. Právo udílet příkazy dlužníkům nebo rušitelům držby, tedy celý kosmos soukromého práva, bychom pak mohli považovat za decentralizaci panství do rukou zákonem „oprávněných“. To potom má i dělník možnost přikazovat podnikateli, a tedy panství nad ním, co do svých nároků na mzdu. Čili vytvářeli bychom pojem terminologicky násilný a rozhodně jen provizorní. Museli bychom totiž příkazy soudní moci odsouzenému nějak kvantitativně odlišit od „příkazů“ oprávněného občana svému dlužníkovi, nijak zatím neodsouzenému. Postavení obvykle označované jako „moc“ se ostatně může vyvinout v nějakém salonu stejně jako na trhu, stejně z katedry v univerzitní posluchárně jako z velitelství pluku, ze vztahů charitativních stejně jako z erotických, při vědecké diskusi stejně jako při sportu. Kdyby se pojem mocenské autority čili panství pojímal takto široce, nebyl by pro vědu k potřebě.

Nemůžeme se zde pouštět do obsáhlé kazuistiky všech možných forem, podmínek a obsahů dominance